

مصاحبه با دکتر سروش بمناسبت دریافت جایزه بنیاد اراسموس

.....

بنیاد اراسموس روز چهارشنبه اعلام کرد که جایزه مشهور و ۱۵۰ هزار یورویی (معادل ۱۵۰ میلیون تومان) خود برای سال ۲۰۰۴ را به سه پژوهشگر بزرگ اسلامی اعطا می کند.

برندگان این جایزه عبارتند از: دکتر عبدالکریم سروش از ایران؛ پروفیسور صادق العظم از سوریه و خانم فاطمه مرنیسی از مراکش. به همین مناسبت تماسی با دکتر سروش که هم اکنون استاد میهمان در دانشگاه پرینستون می باشد گرفته شد و مصاحبه‌ای در این رابطه با ایشان ترتیب داد.

* آقای دکتر سروش مطلع شدیم که شما جزء برندگان سال جاری جایزه بنیاد اراسموس هستید. ممکن است توضیحی درباره پیشینه این بنیاد و جایزه آن بفرمائید؟

- این بنیاد بنام اراسموس نامیده شد که یک دانشمند و مفسر کتاب مقدس و یک اومانیست مشهور و محبوب در هلند بوده و هست. وی در زمانی زندگی می کرد که لوتر هم پرچم اصلاح مذهبی را برافراشته بود. اراسموس با لوتر ارتباط و نامه نگاری های بسیاری داشت و گرچه منتقد کلیسای کاتولیک بود هرگز به نهضت لوتر نیپوست و بیشتر طالب اصلاح بود تا انقلاب دینی. آنچه که شخصیت اراسموس را در تاریخ بعد از رنسانس برجسته ساخت مدارا و تاکید او بر اومانیسم بود. وی معتقد بود با مسالمت و نرمخویی باید امور را سامان داد. همین باعث شد که این بنیاد نام اراسموس را بعنوان نماد و پیشوای خود برگزیند.

این بنیاد که بیش از نیم قرن از شروع کار آن می گذرد، هر ساله جوایزی به کسانی می دهد که به فرهنگ و علوم انسانی خدمات مهمی کرده باشند. این جوایز از سال ۱۹۵۸ آغاز شد که اولین آن به مردم اتریش داده شد و پس از آن بزرگانی نظیر ژان پیاژه روانشناس مشهور سوئیسی، ریموند آرون جامعه شناس شهیر فرانسوی، آیزایا برلین فیلسوف بزرگ روسی-انگلیسی، واتسلاو هاول نویسنده و رئیس جمهور چک، مارتین بوبر فیلسوف مشهور دین، مری رابینسون رئیس سابق کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل و رئیس جمهور سابق ایرلند و کلاود لوی اشتراوس مردم شناس نامدار فرانسوی آن را دریافت نمودند.

* دریافت کنندگان جایزه امسال چه کسانی بودند؟

- چنانچه در لیست برندگان پیشین این جایزه دیده می شود تاکنون هیچ غیرمسیحی و غیرغربی دریافت کننده این جایزه نبوده است. سیاست بنیاد

امسال این بوده است که نگاهی به جانب شرق بیافکند و کسانی که در جوامع مسلمان خدمتی به علوم انسانی و حقوق بشر و یا در مورد چالش اسلام با مدرنیته پژوهش کرده اند را انتخاب کرده و به کمیته اعطای جایزه معرفی کند. در این انتخاب تنوع قومی، عقیدتی، زبانی، فکری و مذهبی مد نظر بوده است. سه نفر از ایران، سوریه و مراکش انتخاب شدند. یک ایرانی، یک عرب و یک بربر. یک فارسی زبان و دو عرب زبان. یک شیعی، دو سنی و هر سه مسلمان. از این سه نفر خانم مرنیسی در میان قرار دارد. هم به لحاظ راهبرد فکری و هم از نظر سنی. مرنیسی سالها برای تبیین موقعیت زن در جوامع اسلامی و استیفای حقوق آنها فعالیت کرده است. وی فردی است سکولار اما ضدیت با دین ندارد. آثار او در جهان عرب همیشه خواننده داشته و نوشته های او به زبان های دیگر هم ترجمه شده است. او اکنون مسئله حقوق زنان را کنار گذارده و حمایت از کودکان یتیم را وجهه عمل خود قرار داده است.

صادق العظم برنده دیگر این جایزه از دو دیگر مسن تر بوده و اهل سوریه می باشد. وی در دانشگاه های لبنان، اروپا و آمریکا تدریس کرده و متخصص فلسفه کانت می باشد. شهرتش بیشتر به بی پروایی او در بیان تضاد اندیشه های دینی و اندیشه های علمی است. او خود را یک مارکسیست ماتریالیست می خواند. العظم سه دهه پیش کتاب جنجال برانگیزی تحت عنوان "نقد فکر دینی" نوشت که به جهت تحریک احساسات و افکار عمومی به دادگاه کشیده شد اما سرانجام تبرئه شد.

سومین فرد هم این حقیر هستم که آراء من در عرصه فلسفه دین و روشنفکری دینی بر هموطنان ایرانی پوشیده نیست. در این مجموعه بنیاد اراسموس به تفاوت های اساسی این سه تن کاملاً آگاهی دارد و در بیانیه خود این ها را برجسته کرده و توضیح می دهد که در چالش اسلام و مدرنیته این افراد در کجا ایستاده اند. آنها می دانند که من در حوزه درون دینی کار می کنم و معتقدم که اگر سایه معنویت از جهان انسانی برداشته شود جهان زیان خواهد کرد. بدنبال این نیستم که یک غرب دیگر در جهان اسلام پیاده شود. به اعتقاد من هر تفسیری از دین ارائه شود نباید آن را با دستاوردهای نیکوی مدرن در تقابل افکند. از آن طرف پذیرش دستاوردهای غرب نباید به هزینه معنویت تمام شود. من شیوه این کار را در "قبض و بسط تئوریک شریعت" نشان داده ام. دو برنده دیگر این جایزه هیچ یک از این موضوع سخن نمی گویند. العظم که از دین دست شسته و خانم مرنیسی نیز همتش مصروف حقوق زنان و ایتم است.

* آقای دکتر مختصری هم درباره این جایزه و مراسم اعطای آن بفرمائید.
- این جایزه طی مراسمی که در پاییز آینده برگزار می شود توسط یکی از اعضای خانواده سلطنتی کشور هلند به برندگان آن اعطا خواهد شد. در جریان این مراسم یک کنفرانس بزرگ همراه با میزگردهای بسیار نیز برگزار خواهد شد که در آن اندیشه های بنیادین سه نفر نامبرده مورد بحث و بررسی قرار خواهد گرفت. همچنین هر یک از برندگان باید تا قبل از مراسم رساله

ای نیز تالیف کند تا در اختیار شرکت کنندگان قرار گیرد.

* موضوع رساله شما چه خواهد بود؟

- رساله من درباره "مدارا به منزله یک فضیلت" خواهد بود. خود بنیاد هم قرار است تعدادی از مقاله های پیشین من از جمله "سه فرهنگ"، "مبنا و معنای سکولاریسم" و "مدارا و مدیریت" را به زبان هلندی ترجمه و چاپ نماید.

* آقای دکتر از توضیحات و وقتی در اختیار ما گذارید ممنونیم.

- من هم از شما متشکرم.